

فهرست

- ۳ باب اول: کلیات حقوق اساسی
- ۴ بخش اول: کلیات حقوقی
- ۱۳ بخش دوم: کلیات فلسفی
- ۲۸ باب دوم: حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۲۹ مقدمه
- ۳۲ فصل اول: اصول کلی
- ۴۲ فصل دوم: زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور
- ۴۵ فصل سوم: حقوق ملت
- ۴۹ فصل چهارم: اقتصاد و امور مالی
- ۵۲ فصل پنجم: حق حاکمیت ملی و قوای ناشی از آن
- ۵۴ فصل ششم: قوه مقننه
- ۶۲ فصل هفتم: شوراها
- ۶۷ فصل هشتم: رهبری
- ۷۰ فصل نهم: قوه مجریه

فهرست

- ۷۴ فصل دهم: سیاست خارجی
- ۷۶ فصل یازدهم: قوه قضائیه
- ۸۰ فصل دوازدهم: صدا و سیما
- ۸۲ فصل سیزدهم: شورای عالی امنیت ملی
- ۸۵ فصل چهاردهم: بازنگری در قانون اساسی

باب اول

کلیات حقوق اساسی

بخش اول: کلیات حقوق

فصل اول: تعاریف

تعریف حقوق

حقوق دارای معانی مختلفی به شرح زیر است:

- «حقوق» جمع «حق» است و حق عبارت است از امتیازی که شخص در جامعه به موجب قانون عرف، قرارداد و یا مذهب دارد و دیگران مکلف به رعایت آن هستند.
- دانش مربوط به تجزیه و تحلیل و بررسی قوانین را «علم حقوق» می‌گویند.
- حقوق به معنی دستمزد، حق‌الزحمه یا به اصطلاح حق‌السعی هم می‌باشد.

رشته‌های مختلف حقوق

حقوق داخلی

حقوق داخلی مجموعه قوانین و مقررات و ضوابط و عرف و عاداتی است که در قلمروی داخلی یک کشور حاکم است. حقوق داخلی به حقوق عمومی و حقوق

خصوصی تقسیم می‌شود.

حقوق عمومی، رشته‌هایی از حقوق است که تشکیلات دولت را تعیین و روابط دولت و مردم را مشخص می‌کند و در آن حقوق و مصالح عمومی، صرف‌نظر از حقوق افراد به خصوص ملحوظ است و به این لحاظ، در اجرا و صیانت از آن به نحوی ذی‌نفع است.

حقوق اساسی از دولت، قوای سه‌گانه و حقوق ملت و روابط آن‌ها با یک‌دیگر بحث می‌کند. اما موضوع اصلی حقوق اساسی دولت است.

حقوق خارجی

حقوق خارجی مجموعه قوانین، عرف و عادت و ضوابطی است که در صحنه بین‌المللی و خارج از قلمرو کشور به خصوصی، حاکم بر روابط دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی و روابط اتباع کشورهای مختلف با یک‌دیگر است.

حقوق خارجی شامل حقوق بین‌الملل عمومی و حقوق بین‌الملل خصوصی است.

حقوق بین‌الملل عمومی حاکم بر روابط دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سایر اشخاص بین‌المللی است و جنگ بین دو کشور و روابط دیپلماتیک بین دو کشور و مقررات حاکم بر آن جز حقوق بین‌الملل عمومی است. حقوق بین‌الملل خصوصی، حاکم بر روابط اتباع کشورهای مختلف است و حقوق و تکالیف آن‌ها را در خارج از قلمرو کشور متبوع آن‌ها تنظیم می‌کند.

فصل دوم: منابع حقوق اساسی

برای تجزیه و تحلیل و بررسی و استنباط احکام مختلف در هر رشته از رشته‌های حقوق، منابع مختلفی مورد استفاده قرار می‌گیرد که این منابع عبارتند از:

- **متن قانون اساسی:** قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در حال حاضر، بعد از اصلاحات سال ۱۳۶۸، دارای یک متن واحد شامل ۱۴ فصل و ۱۷۷ اصل می‌باشد.
- **قوانین عادی:** قوانینی است که از تصویب قوه مقننه (مجلس شورای اسلامی) می‌گذرد.

• **رویه قضایی:** عرف و عادت قضاوت در صدور احکام مشابه در موارد مشابه را رویه قضایی گویند. یکی از وظایف دیوان عالی کشور، جلوگیری از صدور آرای متناقض و ایجاد «وحدت رویه قضایی» است. تفسیر قانون اساسی، در سیستم جمهوری اسلامی ایران، در صلاحیت محاکم نیست.

آیین‌نامه‌های داخلی: قوه مقننه علاوه بر قوانین عادی یک سلسله آیین‌نامه‌هایی نیز از تصویب خود می‌گذراند که مربوط به امور داخلی مجلس است از قبیل: نحوه رسیدگی به اعتبارنامه و کلاً طرز رأی‌گیری، نحوه انتخاب هیئت رئیسه مجلس وضعیت حضور و غیاب به‌طور کلی و...

عرف و عادت: منظور از عرف و عادت عبارت است از عرفی که در یک جامعه یک منطقه، یا نزد گروه به خصوصی معمول می‌گردد، به نحوی که عمل به آن از نظر افکار عمومی مطلوب و ترک آن گاهی در نظر مردم مذموم است.

عرف ممکن است جنبه مذهبی داشته باشد و بر حسب مورد جنبه الزام‌آور آن شدید یا ضعیف باشد. در بعضی موارد قانون صراحتاً ارجاع به عرف و عادت می‌کند و در بعضی موارد، دادگاه با نبودن یا عدم صراحت قانون مدون، به عرف و عادت رجوع می‌کند. در کشور انگلستان، قوانین بر عرف و عادت استوار است.

عقیده علمای حقوق: شأن حقوقی در اختلاف نظر است و علمای حقوق، نظریات خود را درباره مسائل مختلف حقوقی در کتب و مجلات حقوقی منعکس می‌کنند. قضات دادگاه‌ها و مراجع قضایی برای تفسیر و درک بهتر قوانین، به این نظریات نیز توجه می‌کنند. نظریات علمای حقوق از منابع غیررسمی به شمار می‌رود، به این معنی که عقیده دانشمندان حقوق مستقیماً در احکام دادگاه‌ها مورد استناد قرار نمی‌گیرد. تصمیمات مرجع تشخیص مصلحت نظام می‌تواند جزء منابع اختصاصی قانون اساسی به شمار رود.

فصل سوم: تعریف حقوق اساسی و خصوصیات آن

تعریف حقوق اساسی

حقوق اساسی، عبارت است از رشته‌ای از حقوق داخلی عمومی که از بافت کلی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و مذهبی کشور سخن می‌گوید. عمده مباحث حقوق اساسی درباره مسائل زیر است:

شکل حکومت: آیا نوع حکومت سلطنتی است، یا جمهوری، اگر سلطنتی است، مشروطه است، موروثی است یا انتخابی و غیره.

قوای سه‌گانه: نحوه تشکیل، انتخاب و ترکیب قوه مقننه، مجریه و قضاییه به چه صورتی است، اختیارات و مسئولیت‌های این قوا چیست و...

حقوق ملت: یکی از قسمت‌های مهم حقوق اساسی «حقوق ملت» است دولت برای اداره مملکت و حفظ امنیت دارای اختیارات وسیعی است، نحوه اعمال این اختیارات نباید طوری باشد که به حقوق ملت تجاوز کند.

قانون اساسی، از نظر سلسله مراتب، بالاترین رده قانونی را اشغال کرده است. قانون اساسی ممکن است به صورت اصول معین و مدونی تنظیم و به تصویب مقام صلاحیت‌دار رسیده و در مجموعه‌ای گردآوری شده باشد که به آن قانون اساسی مدون می‌گویند.

قانون اساسی مبتنی بر یک سلسله عرف و عادت، قانون اساسی «غیرمدون» یا عرفی نام گرفته است. قانون اساسی ممکن است از متن واحدی تشکیل شده باشد، مثل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و یا مثل قانون اساسی سوم فرانسه از سه متن مختلف تشکیل شده باشد.

خصوصیات یک قانون اساسی خوب موارد زیر می‌باشد:

- باید مبتنی بر وضعیت خاص هر کشور باشد.
- مقدمه قانون اساسی باید متضمن اصول و تعاریف کلی از مکتب و خط‌مشی کلی سیاسی هر کشور باشد.

- در فصل‌بندی قانون اساسی باید رعایت نظم و ترتیب شده باشد.
- در قانون اساسی باید از جزئیات پرهیز شود.
- باید قابلیت اجرا داشته باشد.
- پرهیز از ابهام و اجمال داشته باشد.